

Misad Katalin

A tanárképzés története a pozsonyi magyar tanszéken

A tanulmány témája a pozsonyi tanárképzés múltjának és jelenének tudományos igényű bemutatása gazdag forrásanyag alapján. A pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karán működő Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék – elődintézményeit, az 1928-ban alakult úgynevezett magyar szemináriumot és az 1950 és 1959 között működő magyar altanszéket is beleértve – a szlovákiai magyarság legrégebbi tudományos műhelye. Szakmaisága, tudományossága a modern egyetemi eszmény mentén formálódik, de olyan értékeket is képvisel, amelyek a szlovákiai magyarok kultúrájához és ezáltal az egyetemes magyar kultúrához kapcsolják. Az intézményben jelenleg három akkreditált tanulmányi szakon folyik magyar nyelvű alap- és mesterképzés: tanár, tolmácsfordító és kiadványszerkesztés szakon. A tanszék biztosítja továbbá a szlovák anyanyelvű levéltár, valamint közép-európai tanulmányok szakos hallgatók magyar nyelvi képzését, és fakultatív nyelvtanfolyamokat kínál a kar hallgatói számára. Tudományos profilját a mindenkori oktatók tevékenységi köre határozza meg, amely két tudományterületre, a nyelvészetre és az irodalomtudományra irányul. A tanulmány történeti forrásokra és egyéb tudományos munkákra építve betekintést nyújt az elődintézmények és az önálló tanszék történetébe az alapítástól napjainkig. Bemutatja az intézményben folyó sokrétű oktatási és tudományos tevékenységet, különös tekintettel a magyar nyelvű tanárképzésre. A tanszék hagyományörző és értékteremtő küldetése, hogy folyamatosan megújulva művelt értelmiségieket neveljen magyar nyelven, kiemelten fontos a magyar nyelvű közösség tudományos élete és közéleti tevékenysége, valamint a felvidéki magyar nyelvű oktatás számára.

Bevezetés

A pozsonyi magyar tanszék napjainkban a Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karának szervezeti egységeként, önálló katedraként működik. Szlovákia nagy múltú magyar tanítási nyelvű felsőoktatási műhelyeként tartják számon, ahol magyar és nem magyar anyanyelvű hallgatókat oktatnak. Bár a tanszék a magyar nyelvű tanárképzést és annak fenntartását tartja fő küldetésének, az utóbbi másfél évtizedben ez a feladatköre a társadalmi igényekhez igazodva jelentős mértékben kiegészült. Az intézményben jelenleg három akkreditált tanulmányi szakon folyik magyar nyelvű képzés: tanár, tolmácsfordító és kiadványszerkesztés szakon. Mindhárom tanulmányi szak alapképzésben, mesterképzésben, illetve szlovák nyelvű doktori képzésben szerezhető végzettséget nyújt. A tanszék vállalásai közé tartozik továbbá a kar levéltár szakos és közép-európai tanulmányok szakos hallgatóinak magyar nyelvi képzése, de lehetőséget biztosít a magyar nyelv fakultatív jellegű tanulására is. Az oktatói-kutatói feladatokat ez időben két egyetemi professzor, három habilitált egyetemi docens, két adjunktus, valamint egy docensi fokozattal rendelkező magyarországi vendégoktató látja el.

A tanszék és a tanárképzés története

A kisebbségi helyzetben élő beszélőközösségek anyanyelvének és identitásának megtartásában kiemelt szerepe van annak, hogy az adott kisebbség tagjai lehetőséget kapnak-e az anyanyelvű oktatásra az alapfokú képzéstől kezdődően egészen a felsőfokú képzésig.

Előtörténet

A magyar országgyűlés 1912-ben a XXXVI. számú törvényben határozott a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Pozsonyban való alapításáról. Az igazi feladat az intézmény tárgyi és személyi feltételeinek a megteremtése volt. 1913 végén megkezdtek az egyetemi épület tantermeinek a kialakítását, 1914 első hónapjaiban pedig megtörténtek a tanári kinevezések. Az első tanév röviddel az első világháború kitörése után, 1914. október 3-án nyílt meg. A Bölcsészeti, Nyelv- és Történettudományi Karon magyar filológiai képzés indult. A nyelvészeti és irodalomtörténeti diszciplínák oktatását két állományban lévő munkatárs – a nyelvtörténettel és összehasonlító finnugor nyelvészettel foglalkozó Zolnai Gyula, illetve a mondattan és a helyesírás tárgykörében jártas Gyomlay Gyula – mellett vendégelőadók biztosították (Szabó 1940: 173–181; Lengvári 2014: 17; Polyák 2014: 120; Misad 2020: 13, 2023: 74).

Az első Csehszlovák Köztársaság megalakulásakor, 1918 őszén azonban veszélybe került a képzés. A szövetségi kormány újonnan kinevezett szlovák kormánybiztosa 1919. január 28-án bejelentette a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem működésének a beszüntetését és az egyetem teljes átvételét. Az intézmény bezárása után Pozsonyban annak ellenére csaknem egy évtizedig szünetelt a magyar filológiai képzés, hogy 1919. június 27-én megalakult a Csehszlovák Állami Egyetem (mai nevén Comenius Egyetem), majd 1921-ben annak Bölcsészettudományi Kara (Misad 2020: 13–14, 2023: 74).

A Magyar Szemináriumtól az önálló tanszék megalakulásáig

A kar 1928-ban hirdette meg először a magyar filológiai szakirányt, amelyet egy újonnan létrehozott szervezeti egység, a Magyar Szeminárium keretében indított el. Vezetésével a magyarul nem tudó Pavel Bujnák irodalomtörténészt bízták meg. Bujnák 1930-ban történt professzori kinevezése után a Magyar Szeminárium önálló tanszékké alakult, ám 1933-ban, Bujnák halála után elveszítette önállóságát (Csanda S. 1983: 15; Turczel 2002a: 7, 2002b: 47–48; Januška 2018: 40–43, 228–229; Csanda G. 2020: 56; Misad 2020: 14, 2023: 75).

A hallgatók és az ellenzéki magyar nyelvű sajtó szlovák és cseh tudósok támogatását élvezve sürgette a megüresedett pozíció betöltését, továbbá követelte az önálló tanszéki státusz visszaállítását és az előadások magyar nyelvű tartását. A kar vezetése az 1934–1935-ös tanévtől kezdődően a szlovák orientalisztika megalapítóját, az Északi Séri Nyelvek és Kultúrák Intézetének magándocensét, Ján Bakošt bízta meg a nyelvészeti, František Jančovič kerületi tanfelügyelőt, a pozsonyi Állami Magyar Reálgymnázium nyugalmazott igazgatóját pedig az irodalmi tárgyak oktatásával. Ugyanebben a tanévben külsős oktatóként alkalmazta Vojtech Cvengroš, a reálgymnázium tanárát, aki magyar lektori gyakorlatokat vezetett, illetve Daniel Rapant történészt, aki a magyar nép és a magyar nyelv eredete témában hirdetett meg előadást (Csanda S. 1983: 15; László 1998: 150–151; Popély Gy. 1998: 87–88; Turczel 2002a: 8, 2002b: 49; Januška 2018: 48; Misad 2020: 15, 2023: 76).

A szlovákiai magyarok jogfosztottsága idején, 1945 és 1948 között a hatalom minden magyar tannyelvű oktatási intézmény, így a pozsonyi műhely működését is felfüggesztette. A jogi visszarendeződés kezdetén, a negyvenes évek végén Bakoš ismét elindította nyelvészeti előadásait az újjáélesztett tanszéken, amely a következő csaknem egy évtizedben, 1950-től 1959-ig a Szlovák Nyelvi Tanszék magyar altanszékeként főként óraadó tanárok bevonásával működött; az egyedüli állományban lévő oktató a nyelvész Sima Ferenc

volt. Miután a Szlovák Kommunista Párt Központi Bizottsága 1951-ben határozatban mondta ki, hogy a magyar pedagógusképzés biztosítása céljából magyar tagozatot kell indítani a Comenius Egyetem Pedagógiai Karán, 1951 és 1952 között ugyanannak a felsőoktatási intézménynek két különböző fakultásán működött magyar tanszék. Amikor kiderült, hogy az újrainduló magyar tannyelvű alap- és középiskolákban jelentkező pedagógushiány orvoslása gyorsabb képzési formát kíván, a Pedagógiai Karon megszüntették a magyar tanszéket, és 1953-ban létrehozták a magyar tagozatokkal is rendelkező Pedagógiai Főiskolát és a Pedagógiai Felsőbb Iskolát. A középiskolai tanárokat képező főiskola és az alapiskolák számára pedagógusokat nevelő felsőbb iskola 1959-ig működött. A Pedagógiai Főiskola magyar tagozata oktatóinak és hallgatóinak jelentős részét ezután a Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Kara vette át (1. ábra), ahol 1959 őszén megalakult az immár önálló szervezeti egységként működő Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék (Sima 1967: 54–55; Csanda S. 1983: 15; Turczel 2002a: 8; László 2006: 153–154; Popély Á. 2006: 188; Sokolovský 2011: 135–136; Csanda G. 2020: 58; Misad 2020: 15–16, 2023: 76).

1. ábra
A Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Kara

Az önálló magyar tanszék megalakulásától 1989-ig

Az 1959/1960-as tanévtől kezdődően a történész és irodalomtörténész Sas Andor vezetésével működő pozsonyi magyar tanszék teljességgel magyar tanítási nyelvűvé vált. A docensi fokozattal rendelkező Sas mellett négy adjunktusa volt az intézménynek: Sima Ferenc nyelvész, valamint Turczel Lajos, Jaroslava Pašiaková és Garaj Lajos irodalomtörténészek. A következő két évben a tanszék új oktatói státuszokat szerzett: 1961-ben Jakab István nyelvész, 1962-ben a nyelvész és hungarológus Zeman László lett a munkatársa (Turczel 2002a: 8–9; Csanda 2020: 60). Sas Andor halála után 1962 és 1975 között Turczel Lajos vezette az intézményt. Ebben az időszakban, 1969-ben érkezett a tanszékre Csanda Sándor irodalomtörténész, aki 1975-ben átvette Turczeltől az intézmény vezetését, amelyet aztán 1986-ig irányított. Csanda időszakában, 1979-ben került a tanszékre Szabó Mihály Gizella nyelvész. 1986 és 1989 között az irodalomtörténész Fónod Zoltán volt az intézmény vezetője. Ő vette fel 1987-ben az irodalomtörténész Dusík Anikót; majd oktatói státuszba 1988-ban az irodalomtörténész és irodalomkritikus Zalabai Zsigmondot, 1989-ben pedig Lanstyák István nyelvészt (Fónod 2002: 13; Turczel 2002a: 9–10; Misad 2023: 77).

A tanszéken folyó oktatást ebben az időszakban már magyarországi vendégtanárok is segítették, akik szerződésük alapján rövidebb vagy hosszabb szolgálatot teljesítettek: Käfer István (1959–1962), Gimesi István

(1962–1965), Deme László (1964–1969), Szemere Gyula (1969–1971), Kázmér Miklós (1971–1973), Szabó Géza (1973–1974), Benkő László (1974–1977), Kázmér Miklós (1977–1983), Mokány Sándor (1983–1990) (Nádor 2020: 148).

Arra való tekintettel, hogy a pozsonyi Pedagógiai Főiskola megszűnése után Szlovákiában nem volt olyan felsőoktatási intézmény, amely a magyar tannyelvű középiskolák számára képzett volna pedagógusokat, a tanszék figyelme a hatvanas évek elején a szakpárosításban működő tanárszakok irányába fordult. A minden évben meghirdetett magyar–orosz és magyar–szlovák szak mellett a hetvenes években időnként sikerült magyar–latin és magyar–történelem szakot indítani; a nyolcvanas évek első felében azonban már csak orosz, illetve szlovákkal lehetett párosítani a magyart, ráadásul váltott rendszerben: az egyik évben magyar–orosz, a másikon magyar–szlovák szakra jelentkezettek az érdeklődők. Ezeken a szakokon az egyes évfolyamok létszáma elérte vagy meghaladta a 20–25 főt. A nyolcvanas évek második felében a tanszék lépéseket tett a magyar–angol, magyar–francia és magyar–német szakpárosítás meghirdetésére, a próbálkozás azonban eredménytelennek bizonyult. Bár az intézmény saját doktori programmal nem rendelkezett, az ez iránt érdeklődő hallgatók jelentkeztek a kar nyelvészeti vagy irodalomtudományi doktori iskolájába (Fónod 2002: 13; Misad 2023: 77–78).

Külön figyelmet érdemel, hogy az oktatók kiváló külföldi kapcsolatainak köszönhetően a tanszéken 1987-től kezdődően finn nyelvi lektorátus működött. A magyarul is beszélő finn lektor, Marja Seilonen a tanárszakos hallgatóknak uralisztikát tanított, valamint fakultatív finn nyelvtanfolyamokat szervezett (Misad 2023: 78).

1989-től napjainkig

A rendszerváltást követő időszakban az intézmény állományában jelentős változások történtek. Fónod Zoltántól 1989 decemberében a diáktanárság által megválasztott Zalabai Zsigmond vette át a tanszék vezetését. Nem egészen két évig tartó ciklusa alatt érkezett a tanszékre a költő és irodalomtörténész Tőzsér Árpád, Zuzana Drábeková fordító, valamint óraadó tanárként Kulcsár Tibor. Zalabai lemondása után a kar vezetése a következő mintegy két évre Jakab Istvánt bízta meg az intézmény vezetésével. Ez alatt az idő alatt több új munkatárs kezdte meg tevékenységét a tanszéken: 1992-ben Misad Katalin és Simon Szabolcs nyelvészek, 1993-ban Hurka Katalin nyelvész és Mészáros András eszme- és irodalomtörténész. Jakab megbízási idejének lejártá után, 1993 és 1997 között a kar akkori vezetésének támogatását élvező szlovák hungarológus, Rudolf Chmel vezette az intézményt. Őt Mészáros András követte, aki 1997 és 2003 között állt a tanszék élén. Mészáros időszakában új kollégák érkeztek a tanszékre: 1997-ben az író és irodalomtörténész Grendel Lajos és a műfordító Hízsnyai Ildikó, 2002-ben Csehy Zoltán költő, irodalomtörténész és irodalomkritikus, 2004-ben pedig Hushegyi Gábor művészettörténész. Mészárostól 2003-ban Dusík Anikó vette át a tanszék vezetését, akinek nyolc évig tartó periódusa alatt az intézmény oktatóinak száma kétharmadára csökkent. Az ezt követő, a tanszék tudományos tevékenységének újraépítésére és helyzetének megszilárdítására törekvő időszakban 2011-től 2015-ig Misad Katalin, 2015-től 2019-ig Csehy Zoltán, majd 2019-től 2024-ig ismét Misad Katalin vezette a tanszéket. Misad visszalépése óta, 2024 szeptemberétől ismét Csehy Zoltán lett a tanszékvezető. Az elmúlt tíz évben öt új munkatárssal gyarapodott a tanszék: Polgár Anikó irodalomtörténész 2013-ban, Sebők Szilárd nyelvész 2018-ban, Száz Pál író és irodalomtörténész 2019-ben, Sándor Klára nyelvész és Panka Erzsébet finnugrista 2020-ban vált a tagjává. Az 1989 óta csaknem három és fél évtizedet felölelő időszakban a tanszékről többen nyugalmába vonultak, vagy más okok miatt távoztak. Az intézménynek jelenleg hét alkalmazotti viszonyban és egy vendégtanári státuszban levő oktatója van: Csehy Zoltán, Dančo Jakab Veronika, Dusík Anikó, Misad Katalin, Nádor Orsolya vendégoktató, Sándor Klára, Sebők Szilárd és Száz Pál. A tanszék adminisztrációs munkatársa Elzer Magdolna (Jakab 2002: 27; Mészáros 2002: 29; Zalabai 2002: 21; Misad 2020: 24, 2023: 79–80).

A rendszerváltás óta kisebb kihagyással mind a mai napig magyarországi vendégoktató is tevékenykedik a tanszéken. Rendszerint négyévenkénti váltásban dolgoznak az intézményben, de előfordulnak hosszabb szolgálati időszakok is. Az elmúlt harmincöt évben a következő vendégoktatók dolgoztak a tanszéken: Bencze Lóránt (1990–1992), Szabó József (1992–1997), Vörös Ottó (1997–2005), Jakab Edit (2006–2007), Bogár Edit (2007–2011), Cs. Nagy Lajos (2011–2016), Szépe Judit (2016–2018), Nádor Orsolya (2018–) (Nádor 2020: 148; Misad 2023: 80).

A tanszék oktatási tevékenysége

A tanszék oktatási feladatai alapvetően három fő szakterület között oszlanak meg: a tanár- és a tolmácsfordító szakon a tanszék profiljába vágó tantárgyak ellátása, illetve a kiadványszerkesztés szak tantárgyainak a teljes körű biztosítása.

Tanárképzés

A pozsonyi magyar tanszék alapvető küldetése 1959-től napjainkig az olyan kimagaslóan felkészült magyar szakos pedagógusok képzése, akik integrálni tudják a tanulmányaik során szerzett elméleti és szakmai gyakorlati ismereteket, továbbá képesek ezek szakszerű átadására a szlovákiai magyarság közép- és alapfokú oktatási intézményeiben.

Szlovákiában a tanárképzés osztott képzésben folyik: az alapképzés (BA) időtartama 6 félév, a mesterképzés (MA) 4 félév. A tanári szakok kizárólag szakpáros formában vehetők fel. Mivel tanárképzés elsődlegesen az egyetem pedagógiai karán folyik, a bölcsészkaron nemcsak a magyar szakra vonatkozóan, hanem általánosságban korlátozott a szakpárválasztás. A tanszékünkre jelentkező hallgatók évente hagyományosan a következő szakpárok közül választhatnak: magyar nyelv és irodalom – angol nyelv és irodalom, magyar nyelv és irodalom – német nyelv és irodalom, magyar nyelv és irodalom – szlovák nyelv és irodalom, magyar nyelv és irodalom – történelem. A magyar nyelv és irodalom – esztétika, illetve a magyar nyelv és irodalom – filozófia szakpárt a magyar tannyelvű középiskolában érettségiző tanulók csekély érdeklődése miatt csak két-három évente hirdeti meg a kar. Az egyes szakpárok iránti szerény figyelem főként azzal magyarázható, hogy az esztétika, a filozófia és a történelem tanszékeken az oktatás nyelve a szlovák (Misad 2023: 80).

A magyartanári alapképzési szakon a hallgatók irodalomtörténeti és irodalomtudományi, illetve nyelvtudományi ismereteket szereznek, bővítik tájékozottságukat a nyelv és a társadalom viszonyáról, a nyelv és a gondolkodás összefüggéseiről, illetve a nyelvi változatosságról. Főbb tantárgyaik a következők: *Bevezetés a nyelvtudományba, Lexikológia és szemantika, Szófajtan és alaktan, Mondattan, Stilisztika, Kétnyelvűség és kontaktológia, Irodalomelméleti alapismeretek, A magyar irodalom története, Műelemzés, Magyar–szlovák kontrasztív irodalmi elemzések, Világirodalom*. A képzés végén a hallgatók szakdolgozatot készítenek, amelyet az abszolutórium megszerzése után védenek meg. Az alapszak végzősei saját szakterületükön tanári asszisztensként vagy napközis tanárként helyezkedhetnek el.

A mesterképzési szakon a hallgatók megbízható ismereteket sajátítanak el a magyar irodalom és a világirodalom történeti folyamatairól, a nyelv és az irodalom megközelítésének elméleti kérdéseiről, a magyar nyelv természetéről, történeti változásairól és aktuális állapotáról, továbbá anyanyelvtanítási és irodalomtanítási szakmódszertani tudást szereznek. Főbb tantárgyaik a következők: *Szövegtan, Nyelvtörténet és dialektológia, Általános nyelvészet, Szociolingvisztika; Az irodalomtudomány története, 20. századi magyar irodalomtörténet, Kortárs magyar irodalomtörténet, Világirodalom*. A kar más tanárszakos hallgatóival együtt a tanári munkához szükséges pedagógiai és pszichológiai ismereteket sajátítanak el (az ezt biztosító tárgyakat szlovákul hallgatják), valamint a tanszék szabadon választott magyar tannyelvű gyakorlógimnáziumában közös és egyéni szakmai gyakorlaton vesznek részt. A képzés utolsó előtti félévében egy hónapos összefüggő egyéni iskolai

gyakorlatot végeznek. A mesterképzés végén a hallgatók szakdolgozatot készítenek, amelyet záróvizsga keretében védenek meg. A tanári diplomával rendelkező végzősök saját szakterületükön középiskolai vagy alapiskolai tanárként helyezkednek el, művelt nyelvhasználatuknak, irodalmi tájékozottságuknak, a világra való nyitottságuknak köszönhetően azonban gyakran a szlovákiai magyar nyelvű média, valamint magyar vonatkozású közigazgatási szervek, vállalatok foglalkoztatják őket. A tanszék tanárszakon végző hallgatói közül többen bölcsészdoktori fokozatot szereztek a kar Általános nyelvészet vagy Irodalomtudomány elnevezésű doktori iskolájában.

Tolmács-fordító képzés

A 2009/2010-es tanévben a kar profiljába illeszkedő, a nyelvi környezetnek és a társadalmi igényeknek megfelelő tolmács-fordító képzés indult a tanszéken, amelyre magyar nyelv és kultúra – szlovák nyelv és kultúra szakpárban jelentkezhetnek az érdeklődők. A szak célja olyan hivatásos fordítók és tolmácsok képzése, akik képesek szakszerűen ellátni az írásbeli és a szóbeli nyelvi közvetítés feladatát szlovákról magyarra és magyarról szlovákra, az írott vagy hallott forrásnyelvi szöveget tartalmilag és nyelvileg pontosan vissza tudják adni a célnyelven, továbbá tájékozottak a forrásnyelvi és célnyelvi ország politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális életében. A mesterképzést befejező hallgatók elsősorban fordítóirodákban, a szlovákiai magyarság közigazgatási és kulturális intézményeiben, magyar–szlovák vegyesvállalatoknál, valamint szlovákiai magyar napilapok, regionális lapok és magazinok szerkesztőségében helyezkednek el. Hivatalos bírósági és hatósági tolmácsként azok tevékenykednek, akik a Comenius Egyetem Tolmácsintézetében tett külön vizsgával bizonyítják, hogy speciális tolmácsolási és kommunikációs készségekkel, illetve eljárásjogi ismeretekkel rendelkeznek.

Kiadványszerkesztés szak

A tanszék a 2013/2014-es tanévben indította el az önálló szakként végezhető magyar tanítási nyelvű kiadványszerkesztés szakot. A képzés célját szlovákiai magyar vagy magyar vonatkozású könyv- és tankönyvkiadók, valamint szlovákiai magyar lap-, rádiós és televíziós szerkesztőségek részéről szükségesnek tartott készségekhez igazította. Az intézmény olyan szakembereket képez, akik képesek magas szintű olvasószerkesztői és korrektori munkát végezni mind a hagyományos nyomdai, mind az új, digitális formátumú kiadványok esetében, továbbá tisztában vannak a nyomdai előkészítésnek, illetve az e-kiadványok előállításának, tördelésének technikai hátterével, valamint képesek hozzáértően kommunikálni a kiadási folyamat résztvevőivel.

Szakmai gyakorlatot két magyar nyelvű napilap, a *Nap* és az *Új Szó* szerkesztőségében végeznek a hallgatók. A mesterképzés végzősei főként szlovákiai magyar napilapok, regionális lapok és magazinok szerkesztőségében, a Szlovák Rádió és Televízió magyar szerkesztőségében, továbbá magyar vonatkozású reklámügynökségeknél helyezkednek el, többen kellő szakmai tapasztalatot szerezve újságíróként működnek.

Magyar mint idegen nyelv

A magyar nyelvű tanulmányi szakok mellett a tanszék több mint három évtizede biztosítja a szlovák anyanyelvű levéltár szakos hallgatók magyar nyelvi képzését. Mivel a szlovákiai levéltárakban fellelhető 1918 előtti magyar nyelvű iratok egy része még nincs feldolgozva, az alapképzés teljes időtartamát felölelő fakultatív nyelvtanfolyamok célja, hogy a hallgatók elsajátítsák azokat a nyelvi készségeket és kompetenciákat, amelyek révén a magyar levéltári anyag feldolgozásához szükséges nyelvtudást szereznek (Misad 2023: 81, 2024: 142).

A közép-európai tanulmányok szak tantárgyi rendszere előírja, hogy a hallgatóknak az alapképzés során meg kell ismerkedniük két korábban nem tanult közép-európai nyelvvél. Ezeket saját belátásuk szerint választhatják ki a lengyel, a magyar, a német és a szlovén nyelv közül. Mivel a magyart nehézségére hivatkozva kevesen választják, a képzés a hallgatók egyedi szükségletei és céljai köré épül, és egyéni megállapodás alapján történik. A B1 vagy B2 szintű általános magyar nyelvtudás megszerzése mellett az érdeklődők megismerkedhetnek a magyar kultúra sajátosságaival, illetve országismereti tárgyat is felvehetnek (Misad 2018: 147, 2019: 217, 2024: 143).

A levéltár és a közép-európai tanulmányok szakos hallgatóknak meghirdetett kurzusok mellett a tanszék csaknem húsz éve fakultatív magyarnyelv-oktatást biztosít a kar többi hallgatója számára is. A nyelvórákat leginkább olyan történelem, politológia és filozófia szakos hallgatók látogatják, akik úgy érzik, hogy az általuk választott tanulmányi szak igényli az alapfokú magyarnyelv-tudást. Mások személyes okokra hivatkozva tanulnak magyarul, mint például a magyar származás, magyar anyanyelvű családtag, barát vagy munkatárs, tervezett magyarországi részképzés miatt, magyar nyelvű szakirodalom tanulmányozása céljából, érdeklődés miatt a magyar mint „egzotikus” nyelv iránt (Misad 2024: 143).

Korábbi képzések

Az éves rendszerességgel meghirdetett tanulmányi szakok mellett említést érdemel az a két szak is, amelyekkel a tanszék az 1989-től kezdődő időszakban próbálkozott, de különböző okok miatt nem állt módjában megtartani őket.

Hungarológia

Az egyik az 1990/1991-es tanévben indított, úgynevezett hungarológia szak, amelynek célja a magyar nyelvi háttérrel rendelkező, a magyar nyelv és kultúra iránt érdeklődő, de tanulmányait szlovák tannyelvű iskolában végző magyar, illetve nem magyar anyanyelvű diákok megszólítása volt. A filológiai jellegű képzés során a magyar nyelv- és irodalomtudomány egyes részterületeivel megismerkedő hallgatók betekintést nyertek a magyar történelem, a magyar filozófia- és művelődéstörténet, valamint a magyar művészetek egyes fejezeteibe is. Az ezredforduló után azonban olyan mértékben csökkent a szak iránti érdeklődés, hogy a tanszék 2010-ben a megszüntetése mellett döntött (Misad 2023: 81).

Finn párú tolmács-fordító szak

A másik, napjainkban már nem működő képzés a finn párú tolmács-fordító szak volt, amelyet először a 2011/2012-es tanévben hirdetett meg a tanszék. A finn nyelv és kultúra – magyar nyelv és kultúra szakpár mellett a finnt az angollal, némettel és szlovákkal is fel lehetett venni, így a hallgatók többsége szlovák anyanyelvű volt. Az egyre szigorodó minőségbiztosítási követelmények értelmében azonban a tanszéknek az alapképzésben három docensi, a mesterképzésben egy professzori és két docensi fokozattal rendelkező, a finn filológia körében adekvát tudományos tevékenységet folytató szakfelelőst kellett volna biztosítania, ami hónapokig tartó próbálkozás ellenére sem sikerült, így a finn párú tolmács-fordító szakot a 2022/2023-as tanévben már nem tudta meghirdetni (Misad 2023: 82).

A tanszék tudományos tevékenysége

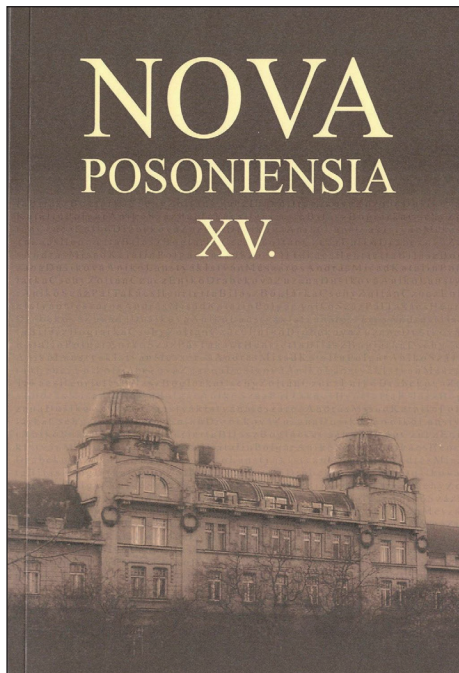
Az intézmény oktatói az általuk gondozott diszciplínákban rendszeresen kutatnak és publikálnak, illetve további tudományos tevékenységeket folytatnak.

Kutatási és publikációs tevékenység

A nyelvészeti kutatásokat illetően a tanszéket a kezdetektől fogva többféle tevékenységi kör jellemezte. A megalakulását követően kezdeményező szerepet töltött be a leíró grammatikai kutatásokban (Jakab István, Zeman László); a dialektológiai vizsgálatokban (Sima Ferenc); a magyar–szlovák kontrasztív kutatásokban (Sima Ferenc, Zeman László, később Szabó Mihály Gizella); a hetvenes években pedig megjelent a nyelvművelés mint alkalmazott nyelvészeti kutatási terület (Jakab István). Az ezredforduló előtti évtizedben három új nyelvész oktató érkezett a tanszékre. Az általuk oktatott diszciplínák újabb kutatási témák felé nyitották meg az utat, mint például a magyar–szlovák nyelvérintkezés, ezen belül a kétnyelvűségi helyzetben élő szlovákiai magyar beszélőközösség nyelvváltozatainak és nyelvhasználatának a vizsgálata (Lanstyák István, Misad Katalin, Simon Szabolcs). Nyelvelméleti kérdésekkel, ennek keretében a metanyelvvel Sebők Szilárd foglalkozik. A tanszék ugyancsak kezdeményező szerepet játszik az anyanyelv-pedagógia szakmai hátterének a kialakításában. Ehhez kapcsolódóan a tanszék oktatói olyan területeket kutatnak, mint a helyesírás (Misad Katalin), a kommunikáció (Sándor Klára), az anyanyelvű oktatás (Dančo Jakab Veronika), a szlovákiai magyar anyanyelvtankönyvek és a szlovákból fordított tankönyvek nyelvi-nyelvhasználati sajátosságai (Misad Katalin), illetve a magyar mint idegen nyelv pedagógiája (Nádor Orsolya). A tanszéken folyó nyelvészeti kutatásokhoz nagyban hozzájárultak azok a vendégoktatók, akik pozsonyi éveik alatt vagy bekapcsolódtak a tanszéken folyó kollektív kutatásokba, vagy egyéni vizsgálatokat végeztek. Közülük legtöbben a nyelvjárások és a szlovákiai magyar nyelvváltozatok kutatásával foglalkoztak (Kázmér Miklós, Mokány Sándor, Szabó József, Vörös Ottó, Cs. Nagy Lajos).

Az irodalomtudományt illetően az önálló tanszék indulásakor a (cseh)szlovákiai magyar irodalom és irodalomtörténet vált a kutatások kiindulópontjává (Turczel Lajos, Csanda Sándor, később Tózsér Árpád és Grendel Lajos), amelyhez szorosan kapcsolódott a cseh–magyar és a szlovák–magyar irodalmi kapcsolatok komparatív vizsgálata (Csanda Sándor, Garaj Lajos, Pašiaková Jaroslava, a későbbiekben Chmel Rudolf és Dusík Anikó). Emellett megjelent a régi magyar irodalom (Csanda Sándor, később Csehy Zoltán) és az irodalomelmélet (Turczel Lajos, később Zalabai Zsigmond) mint kutatási terület. A kilencvenes évektől számos más, az egyetemes irodalomtudományhoz kötődő kutatási iránnyal bővült az új munkatársak repertoárja. Foglalkoztak többek között a filozófia és az irodalom kapcsolatával (Mészáros András); huszadik századi és kortárs magyar irodalommal (Polgár Anikó, Száz Pál), napjainkban pedig erotográfiával és queer irodalommal (Csehy Zoltán), valamint magyar zsidó irodalommal (Száz Pál). A tanszéken a kezdetektől jelentős műfordítói munka folyt: Garaj Lajos szlovákra fordította Sánta Ferenc, Szabó Magda, Kodolányi János, Duba Gyula, Rácz Olivér és Mesterházi Lajos műveit, Zeman László pedig František Miko jelentős irodalomelméleti munkáit. Szlovákból magyarra Hizsnyai Tóth Ildikó, svédből és finnől főként szlovákra Drábeková Zuzana fordított regényeket, novellákat, esszéket (Csanda G. 2020: 65).

Mivel a kar az új akkreditációs követelményekhez igazodva minden évben értékeli az egyes tanszékek oktatási és tudományos tevékenységét, a pozsonyi magyar tanszék oktatói is igyekeznek felzárkózni az elvárásokhoz. Rendszeresen publikálnak a Scopus és a WoS adatbázisokban nyilvántartott külföldi és hazai minősített szakfolyóiratokban, monográfiákat, egyetemi tankönyveket és jegyzeteket jelentetnek meg, valamint tudományos szerkesztési tevékenységet végeznek. Nova Posoniensia (2. ábra) címen 2011 óta minden évben megjelenik a tanszék tudományos évkönyve, amely az oktatók és a doktoranduszok legfrissebb kutatási eredményeiből közöl válogatást. A kiadvány, valamint az intézmény által szervezett tudományos konferenciák és szimpóziumok köteteinek elektronikus változata elérhető a tanszék honlapján (1) (Misad 2023: 82–83).

2. ábra

A Nova Posoniensia legújabb, 2025. évi kötete [Forrás: (1)]

Projekttevékenység

A tanszék működésének első két évtizedében az irodalomtudomány területén két kutatási terv született, ezek a következők voltak: 1. A magyar irodalom Szlovákiában a két világháború között; 2. A szlovák–magyar és cseh–magyar kulturális kapcsolatok. Koordinált nyelvészeti projekt az intézmény első három évtizedében nem készült, ennek okát a tanszék egykori tagjai a szervezeti feltételek támasztotta problémákkal, többek között tudományos munkatársak hiányával magyarázták. Legfontosabb kutatási feladatterületeiket azonban tudományos írásaikban, valamint szakmai fórumokon többször is megnevezték: a szlovákiai magyar nyelvjárások kutatása, a szlovák és a magyar nyelvi rendszer összehasonlító vizsgálata, a szlovákiai levéltárak magyar nyelvű anyagának kutatása, a szlovákiai magyar nyelv művelés tudományos alapokra helyezése (Sima 1967: 57; Turczel: 1967: 247–248, 1973: 5–7, 2002a: 10; Csanda S. 1983: 16–17; Fazekas 2005: 3–4).

A kétezres évektől kezdődően a tanszék kollektív kutatási fókuszai a következők voltak: 1. Hungarológia a szlovák nyelv kontextusában; 2. Nyelvi és irodalmi menedzsment multikulturális térben; 3. A nemi identitás az irodalomtudomány és a nyelvtudomány aspektusából; 4. Ideológiák, identitások és önreprezentáció nyelvészeti és irodalomtudományi kontextusban; 5. Fordítás, kulturális hibriditás és többnyelvűség a magyar irodalomtudomány és nyelvtudomány kontextusában; 6. A kulturális emlékezet, a fordítás és a többnyelvűség problémái a magyar irodalomtudomány és nyelvtudomány kontextusában; 7. Nyelvi és kommunikációs problémák Szlovákiában, valamint menedzselésük. Az oktatók nagy része emellett egyéb tanszék- vagy intézetközi kollektív projektben is tevékenykedik (Misad 2023: 83).

A tudományos munka további részét képezik azok a konferenciák és szimpóziumok, amelyeket a tanszék szervez, illetve amelyek megrendezésében részt vállal. Az utóbbi öt év nyelvészeti rendezvényei közül mindenképpen említést érdemel *A kisebbségi nyelvhasználat változó színterei* című konferencia (2025), amelyen magyarországi és határon túli szakemberek vitatták meg a magyar mint kisebbségi nyelv használatának aktuális kérdéseit (3. ábra). Az irodalomtudományt illetően a *Marginalitás, kisebbségiség, alakulástörténet Borbély Szilárd életművében* című, szintén határokon átfutó tudományos és emlékkonferencián (2023) neves Borbély-kutatók mutatták be a költő és irodalomtörténész munkásságának rétegzettségét (4. ábra).

3. ábra

Kontra Miklós a Kisebbségi nyelvhasználat változó színterei című konferencián [Forrás: (1)]

4. ábra

Fried István a Marginalitás, kisebbségiség, alakulástörténet Borbély Szilárd életművében című konferencián [Forrás: (1)]

Tudományos feladatköreit illetően a tanszék szem előtt tartja hallgatóinak a tudományosságba való integrálását is. Ezt kívánja ösztönözni az az immár tizenhatodik évébe lépő *Mesterkurzus* című előadás-sorozat, amelynek keretében a hallgatók szakirányához igazodva évente négy-öt magyarországi, illetve határon túli nyelvész, irodalomtudós, szak- és műfordító, valamint kommunikációs és médiaszakember érkezik az intézménybe, akik szakterületük egy-egy izgalmas kérdéséről tartanak előadást, és válaszolják meg a hallgatóságnak a témához kapcsolódó kérdéseit (5. ábra).

5. ábra

Prószéky Gábor Mesterkurzus-előadása [Forrás: (1)]

A hallgatók rendszeresen bekapcsolódnak a tudományos diákköri munkába is. A tanszéki forduló legsikeresebb résztvevői a Felvidéki Tudományos Diákköri Konferencián (FTDK) képviselik az intézményt. A rendezvény humán tudományi szekciójának irodalomtudományi és nyelvtudományi tagozatában 2025-ben Pastorek Veronika tanár szakos hallgató (6. ábra) első helyezést ért el, Gregorovics Nóra kiadványszerkesztés szakos hallgató pedig különdíjas lett.

6. ábra

Pastorek Veronika, az FTDK irodalom- és nyelvtudományi tagozatának első helyezettje [Forrás: (1)]

A legjobb helyesírási készséggel és tudással rendelkező hallgatók állandó résztvevői a Nagy J. Béla helyesírási verseny Kárpát-medencei döntőjének, amelyen egy-egy alkalommal első, negyedik, illetve hatodik helyezést értek el, több ízben pedig a legjobb határon túli versenyző címet nyerték el. Ritkábban ugyan, de eredményes szereplői voltak a Kossuth-szónokverseny és a Szép magyar beszéd, helyes kiejtés magyarországi döntőjének.

Összegzés

A pozsonyi magyar tanszék távoli előzményei és az önálló intézmény újabb, hatvanöt éves korszaka azt bizonyítják, hogy mindenkori oktatói reálisan mérték fel erőiket, lehetőségeiket, és mindig valós alapokra építettek. Bármilyen nehézségeket kellett is áthidalni, a tanszék a kezdetektől fogva ragaszkodott a szakmaisághoz és a tudományossághoz, és mind a mai napig magában hordozza azokat az értékeket, amelyek az egyetemes magyar tudományhoz és műveltséghez, valamint a szlovákiai magyarság kultúrájához kötik. Elsődleges célja az, hogy olyan művelt értelmiségieket – tanárokat, tolmácsokat, fordítókat, újságírókat, szerkesztőket – neveljen, akik ezeket az értékeket nemcsak megőrizni, hanem továbbadni is esek.

Irodalom

- Csanda Gábor 2020. A tanszék publikációs tevékenysége. In: Misad Katalin – Csehy Zoltán (szerk.) *Monumenta Posoniensia*. Szenci Molnár Albert Egyesület. Pozsony. 54–92.
- Csanda Sándor 1983. A Komenský Egyetem Magyar Tanszékének filológiai munkássága. In: M. Róna Judit (szerk.) *Hungarológiai oktatás régen és ma*. Tankönyvkiadó. Budapest. 15–18.
- Fazekas József 2005. A pozsonyi magyar tanszék. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 4: 3–4.
- Fónod Zoltán 2002. A tanszék 1986 és 1989 között. In: [sz. n.] *A pozsonyi magyar tanszék múltja és jelene. A Comenius Egyetem magyar tanszékének 40 éve. Minulost' a prítomnost' Katedry maďarského jazyka a literatúry. Štyridsať rokov Katedry maďarského jazyka a literatúry Univerzity Komenského v Bratislave*. Kalligram Könyvkiadó – A Magyar Köztársaság Kulturális Intézete. Pozsony. 12–15.
- Jakab István 2002. A tanszék 1991 és 1993 között. In: [sz. n.] *A pozsonyi magyar tanszék múltja és jelene. A Comenius Egyetem magyar tanszékének 40 éve. Minulost' a prítomnost' Katedry maďarského jazyka a literatúry. Štyridsať rokov Katedry maďarského jazyka a literatúry Univerzity Komenského v Bratislave*. Kalligram Könyvkiadó – A Magyar Köztársaság Kulturális Intézete. Pozsony. 27–31.
- Januška, Jiří (ed.) 2018. *Česko-maďarské obzory: Kapitoly z dejín česko-maďarských univerzitných vzťahů*. Univerzita Karlova. Praha.
- László Béla 1998. A (cseh)szlovákiai oktatásügy szerkezete, valamint közigazgatási és jogi keretei 1945 után. In: Tóth László – Filep Tamás Gusztáv (szerk.) *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998. Oktatásügy – közművelődés – sajtó, rádió, televízió. II. Ister*. Budapest. 94–178.
- László Béla 2006. Magyar pedagógusképzés Csehszlovákiában 1945 után. In: László Béla – A. Szabó László – Tóth Károly (szerk.) *Magyarok Szlovákiában IV. Oktatásügy (1989–2006)*. Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja. 153–167.
- Lengvári István 2014. Az Erzsébet Tudományegyetem alapítása, a pozsonyi és budapesti évek története. *Per Aspera ad Astra* 1(1): 15–25. <https://doi.org/10.15170/PAAA.2014.01.01.02>
- Mészáros András 2002. A tanszék 1993-tól máig. In: [sz. n.] *A pozsonyi magyar tanszék múltja és jelene. A Comenius Egyetem magyar tanszékének 40 éve. Minulost' a prítomnost' Katedry maďarského jazyka a literatúry. Štyridsať rokov Katedry maďarského jazyka a literatúry Univerzity Komenského v Bratislave*. Kalligram Könyvkiadó – A Magyar Köztársaság Kulturális Intézete. Pozsony. 28–31.
- Misad Katalin 2020. Nyelvtudomány 60 év tükrében. Kitekintés a pozsonyi magyar tanszék nyelvészeti kutatásaira. In: Misad Katalin – Csehy Zoltán (szerk.) *Monumenta Posoniensia*. Szenci Molnár Albert Egyesület. Pozsony. 12–33.
- Misad Katalin 2023. A magyar nyelv státusza a pozsonyi Comenius Egyetemen (1923–2023). In: Misad Katalin – Csehy Zoltán (szerk.) *Nova Posoniensia XIII*. Univerzita Komenského v Bratislave – Zdrúženie Alberta Szenci Molnára / Szenci Molnár Albert Egyesület. Pozsony. 73–93.
- Misad Katalin 2024. A magyar mint idegen nyelv a pozsonyi Comenius Egyetemen. *Hungarológiai Évkönyv* 25: 140–149.

- Nádor Orsolya 2020. Magyarországi vendégtanárok a pozsonyi magyar tanszéken. In: Misad Katalin – Csehy Zoltán (szerk.) *Monumenta Posoniensia*. Szenci Molnár Albert Egyesület. Pozsony. 137–153.
- Polyák Petra 2014. Az Erzsébet Tudományegyetem névváltozatai. *Per Aspera ad Astra* 1(1): 115–137. <https://doi.org/10.15170/PAAA.2014.01.01.08>
- Popély Árpád 2006. *A (cseh)szlovákiai magyarság történeti kronológiája 1944–1992. Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja.*
- Popély Gyula 1998. A magyar iskolaügy kálváriája (Cseh)Szlovákiában 1918–1945. In: Tóth László – Filep Tamás Gusztáv (szerk.) *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998. Oktatásügy – közművelődés – sajtó, rádió, televízió. II. Ister. Budapest.* 5–93.
- Sima Ferenc 1967. Beszámoló a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban folyó magyar nyelvészeti kutatásokról. In: Imre Samu – Szathmári István (szerk.) *A magyar nyelv története és rendszere. A debreceni nemzetközi nyelvészkonferencia előadásai.* Akadémiai Kiadó. Budapest. 54–58.
- Sokolovský, Leon (ed.) 2011. *90 rokov Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.* Univerzita Komenského v Bratislave. Bratislava.
- Szabó Pál 1940. *A m. kir. Erzsébet Tudományegyetem irodalmi munkássága.* Szerzői kiadás. Pécs.
- Turczel Lajos 1967. *Két kor mezsgyéjén. A magyar irodalom fejlődési feltételei és problémái Csehszlovákiában 1918 és 1938 között.* Tatran Magyar Üzem. Bratislava.
- Turczel Lajos 1973. Elnöki megnyitó. In: Studeníková, Etela (szerk.) *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského XXV.* Univerzita Komenského. Bratislava. 3–5.
- Turczel Lajos 2002a. A tanszék története 1980-ig. In: [sz. n.] *A pozsonyi magyar tanszék múltja és jelene. A Comenius Egyetem magyar tanszékének 40 éve. Minulosť a prítomnosť Katedry maďarského jazyka a literatúry. Štyridsať rokov Katedry maďarského jazyka a literatúry Univerzity Komenského v Bratislave.* Kalligram Könyvkiadó – A Magyar Köztársaság Kulturális Intézete. Pozsony. 7–12.
- Turczel Lajos 2002b. A magyar szakos tanárképzés helyzete Pozsonyban és Prágában 1922 és 1959 között. *Irodalmi Szemle* 9: 40–50.
- Zalabai Zsigmond 2002. „Az én katedrám.” In: [sz. n.] *A pozsonyi magyar tanszék múltja és jelene. A Comenius Egyetem magyar tanszékének 40 éve. Minulosť a prítomnosť Katedry maďarského jazyka a literatúry. Štyridsať rokov Katedry maďarského jazyka a literatúry Univerzity Komenského v Bratislave.* Kalligram Könyvkiadó – A Magyar Köztársaság Kulturális Intézete. Pozsony. 16–26.
- (1) A pozsonyi magyar tanszék honlapja. <https://fphil.uniba.sk/katedra-a-odborne-pracoviska/kmj/magyar-nyelven-v-madarskom-jazyku/tanszeki-kiadvanyok> (2026. január 2.)

Katalin Misad

The history of teacher education at the Department of Hungarian Language and Literature in Bratislava

The topic of this study is a scholarly presentation of the past and present of teacher education in Bratislava, based on a rich body of sources. The Department of Hungarian Language and Literature at the Faculty of Arts of Comenius University in Bratislava, including its predecessor institutions, the Hungarian Seminar founded in 1928, and the Hungarian subdepartment which operated between 1950 and 1959, is the oldest academic centre of the Hungarian minority in Slovakia. Its professionalism and scientific approach have been shaped by ideals of the modern university; at the same time, it also represents values linked to the culture of Hungarians in Slovakia, and through this, to Hungarian culture in general. The department currently offers three accredited bachelor's and master's programmes in Hungarian: Training of Teachers, Translation

Studies and Interpretation, and Editing and Publishing. The department also provides Hungarian language training for students of Slovak native language enrolled in Archive Studies and Central European Studies. Furthermore, the department offers optional language courses to students of the faculty. The department's research profile is determined by the fields of activity of its academic staff, which focus on two fields of study: linguistics and literary studies. Drawing on historical sources and other scholarly works, this study provides insight into the history of the predecessor institutions and the department itself from their foundation to the present day. It presents the diverse educational and research activities carried out at the institution, with a particular focus on Hungarian- language teacher education. The department's mission, rooted in tradition yet continuously renewing itself, is to train well-educated intellectuals in Hungarian. This mission is of particular importance for the academic life and public engagement of the Hungarian-speaking community, as well as for Hungarian-language education in Slovakia.

Kulcsszók: tanárképzés, tanszéktörténet, oktatási tevékenység, tudományos tevékenység, pozsonyi magyar tanszék

Keywords: teacher education, departmental history, educational activities, research activities, Department of Hungarian Language and Literature in Bratislava

Az írás szerzőjéről

Misad Katalin

Comenius Egyetem, Pozsony, Szlovákia

katarina.misadova[kukac]uniba.sk

<https://orcid.org/0000-0002-7763-2183>

Copyright © 2026 Katalin Misad

This is an open-access article. This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).